

GEROSIOS PRAKTIKOS VADOVAS VIEŠOJO SEKTORIAUS ATSTOVAMS

„Valdžios institucijų teisės ir pareigos, vykdant žurnalistų prašymus pateikti turimą informaciją, kurioje esama asmens duomenų, publikacijos rengimo tikslais, siekiant įgyvendinti saviraiškos ir informacijos laisvę“

Ivadas

Šiame leidinyje¹ pateikiama praktinio pobūdžio informacija apie tai, kaip elgtis valdžios institucijai², gavus žurnalistų (ar kitų viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų, pvz., tam tikrų nevyriausybinų organizacijų (NVO) ar piliečių žurnalistų) užklausas pateikti informaciją, kurioje esama asmens duomenų.

Siekiamo, kad šiuo Gerosios praktikos vadovu savo kasdienėje veikloje galėtų remtis visi asmenys, todėl stengėmės jį parengti koncentruota forma, paprasta kalba, vengėme ilgų teisinių formuluočių ir nukreipimų į teisės aktų tekstus. Tačiau visiems, norintiems įsigilinti į teisinius niuansus, parengėme ir priedą, kuriame rasite teisės aktų tekstų ištraukas, nuorodas į teismų sprendimus ir doktriną.

Šis gerosios praktikos vadovas, ypač jo II ir III dalys, kuriose pateiktos pavyzdinės situacijos ir įvairūs žurnalistų užklausų ir atsakymų į jas šablonai, bus skelbiamas Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnybos tinklapyje www.zeit.lt ir nuolat pildomas.

Leidinyje svarbios informacijos ras tiek viešojo sektoriaus atstovai, kasdieniniame darbe susiduriantys su prašymais teikti informaciją žurnalistikos tikslais ar dėl kitų teisėtų interesų tenkinimo, tiek žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai, nevyriausybinų organizacijų, veikiančių žmogaus teisių ar antikorupcijos srityje, akademinio pasaulio atstovai bei visi, norintys pagilinti savo žinias asmens duomenų apsaugos ir saviraiškos bei informacijos laisvės derinimo srityje.

I dalis

ESMINĖS GAIRĖS IR REKOMENDACIJOS

1. Duomenų rinkimas ir gavimas yra esminis parengiamasis žurnalistikos žingsnis, neatsiejama ir saugotina žiniasklaidos laisvės dalis³. Reikia aiškiai atriboti reikalavimus, taikomus

¹ Leidinys parengtas vykdant projektą „ConCon“, iš dalies finansuojamą pagal Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programą (2014-2020). Leidinyje pateikiama tik projektų vykdytojų nuomonė. Jie visiškai atsako už turinį. Europos Komisija neprisiima jokios atsakomybės dėl poveikio, kurį gali sukelti šiame leidinyje pateikta informacija.

² Terminas „valdžios institucija“ vartojamas plačiąja prasme ir pavyzdžiu imant Europos Tarybos konvenciją dėl teisės susipažinti su oficialiais dokumentais, apima visas viešajame sektoriuje veikiančias institucijas (centrinio, regioninio ar vietinio lygmens) atsižvelgiant į tai, kokias funkcijas institucija vykdo, o ne kaip ji pavadinta, ir apima viešojo administravimo subjektus, teisės aktų leidybos institucijas ir teisminės institucijas, jei jos atlieka administravimo funkcijas pagal nacionalinę teisę; fizinius ar juridinius asmenis, jei jie veikia turėdami administracinius įgaliojimus ar jie atlieka viešąsias funkcijas ar valdo viešuosius fondus, laikantis nacionalinės teisės reikalavimų.

³ EŽTT sprendimas *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary*, no. 18030/11, § 165, 8 11 2016 (“Finally, it is well-established that the gathering of information is an essential preparatory step in journalism and an inherent, protected

žurnalistu vykdomam duomenų rinkimui, kurio tikslas parengti publikaciją, ir reikalavimus, taikomus publikacijos paskelbimui (t. y. plačiam tokių duomenų paviešinimui). Tai, kokie asmens duomenys ir kokia apimtimi yra reikalingi publikacijos rengimo stadijoje, gali spręsti tik pats žurnalistas. Žurnalistas, kuriam perduoti asmens duomenys, prisiima visišką atsakomybę už tinkamą jų panaudojimą bei įvertinimą, kokius duomenis galės atskleisti publikacijoje, įvertinęs jų būtinumą, proporcingumą, galimybę nuasmeninti, ir duomenų subjekto interesus. Jau paskelbus publikaciją ir kilus ginčui dėl paskelbtos publikacijos atitikimo asmens duomenų apsaugos reikalavimams, žiniasklaidos priemonė priežiūros institucijai ir / ar teisme privalės pagrįsti, kad atsakingai atliko šį vertinimą.

2. Teisės aktai nedraudžia viešajam sektoriui teikti asmens duomenų žurnalistams, todėl atsisakymas teikti informaciją, vien nurodant, kad prašomoje informacijoje esama asmens duomenų, todėl ji negali būti teikiama, arba negali būti teikiama pagal BDAR, yra nemotyvuotas atsakymas, pažeidžiantis gero administravimo principą, ir vien tai sudaro pagrindą pripažinti jį neteisėtu.
3. Valdžios institucija, gavusi žurnalistu užklausa pateikti institucijos turimą informaciją, kurioje esama asmens duomenų (toliau – asmens duomenų teikimo prašymas), visais atvejais turi atlikti asmens duomenų apsaugos ir teisės į saviraiškos ir informacijos suderinimo testą (balanso testą). Tačiau balanso testo atlikimas tais atvejais, kai informacijos prašoma žurnalistikos tikslais, siekiant įgyvendinti saviraiškos ir informacijos laisvę, **turi ypatumą, lyginant su kitais prašymais teikti informaciją**. Šiuos ypatumus lemia ypatingas žiniasklaidos vaidmuo užtikrinant demokratinių vertybių laikymąsi ir išsaugojimą. Remiantis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies nuostatomis, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba (ŽEIT) prižiūri, kaip asmens duomenys tvarkomi žurnalistikos tikslais ir akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais. Tai reiškia, kad tais atvejais, kai žiniasklaidos atstovas kreipiasi į valdžios instituciją prašydamas informacijos, kurioje yra asmens duomenų, tokio prašymo pagrindu atsiradęs teisinis santykis patenka į ŽEIT priežiūros lauką. Ši institucija, atlikdama tyrimą dėl asmens duomenų tvarkymo teisėtumo, tikrins, ar valdžios instituciją, teikdama duomenis atliko asmens duomenų apsaugos ir teisės į saviraiškos ir informacijos suderinimo testą, taip pat vertins, ar žiniasklaidos atstovas nepiktnaudžiavo savo teise rinkti ir skleisti informaciją.
4. Esminis ypatumas yra tai, kad gavusi žiniasklaidos atstovo asmens duomenų teikimo prašymą ir atlikdama balanso testą, valdžios institucija turi tik įsitikinti:
  - 1) kad asmens duomenų teikimo prašyme yra nurodyta teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlyga – saviraiškos ir informacijos laisvės įgyvendinimas, kai asmens duomenys reikalingi publikacijos rengimo tikslais, siekiant informuoti visuomenę apie jai svarbius klausimus (pateikti visuomenei socialiai reikšmingą informaciją, nuomones ar idėjas (teisėtas interesus⁴). Ši tvarkymo sąlyga neturi būti aprašyta teisine kalba, svarbu, kad iš prašymo valdžios institucija galėtų daryti pagrįstą išvadą, jog duomenų prašoma žurnalistikos tikslais, o ne dėl asmeninių, komercinių ar kitokio pobūdžio tikslų⁵.

---

part of press freedom”. Taip pat žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 02 03 nutartis administracinėje byloje eA-51-822/2022.

⁴ “Teisė į saviraiškos laisvę ir informacijos laisvę gali būti kvalifikuojami kaip teisėtas interesus BDAR 6 straipsnio 1 dalies f punkto prasme.“ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 02 03 nutartis administracinėje byloje eA-51-822/2022.

⁵ Net jei asmuo žinomas žurnalistas, jis turi teisę prašyti duomenų ir nesusijusių su žurnalistika, tačiau tuomet jo prašymui joks ypatingas statusas nepriklauso, turi būti atliekamas įprastas, pilnas balanso testas.

Žurnalistas tinkamai nurodo teisėtą tikslą, jei parašo, kad duomenų reikia žurnalistikos tikslais, siekiant parengti publikaciją arba nurodo BDAR 6 str. 1 d. f. punktą ir kad naudojami saviraiškos bei informacijos laisve ar žiniasklaidos laisve;

- 2) kad asmens duomenų teikimo prašymą pateikė tinkamas subjektas, t. y. žurnalistas ar kitas viešosios informacijos rengėjas ir skleidėjas (pvz., nevyriausybinė organizacija, veikianti žmogaus teisių ar antikorupcijos srityje ir skelbianti informaciją visuomenei). Kilus abejonių, ar kreipėsi tinkamas subjektas, institucija gali reikalauti pateikti statusą patikslinančius duomenis. Žurnalistas⁶ yra tinkamas subjektas. Kai kreipiasi ne žurnalistas, o kitas subjektas (pvz., pilietis žurnalistas, vlogeris, blogeris), institucija privalo įsitikinti, kad jis yra viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas (daugiau apie tai II dalyje);
  - 3) kad prašoma pateikti informacija yra būtina siekiant teisėto tikslo; tačiau šis reikalavimas žiniasklaidos atveju taikomas ypatingai: tais atvejais, kai duomenų prašo tinkamas subjektas, siekiantis teisėto tikslo – naudojimo žurnalistikos tikslais, **preziumuotina, kad būtinumo kriterijus tenkinamas**, su sąlyga, kad nėra prašoma specialių kategorijų asmens duomenų (apie sveikatą, lytinę orientaciją ir kt.⁷). Kitaip tariant, ar informacija, kurios prašoma, yra būtina publikacijai, skirtai visuomenės viešajam interesui tenkinti, gali įvertinti tik pats žiniasklaidos atstovas.
5. Valdžios institucijos reikalavimas iš anksto atskleisti dar tik rengiamos publikacijos turinį ar kvestionuoti jos reikalingumą, svarbą visuomenei, būtų laikomas cenzūra, kuri demokratinėse visuomenėse yra draudžiama. Ne valdžios institucija, o tik pati žiniasklaida gali spręsti, apie ką yra svarbu pranešti visuomenei. Ar žiniasklaidos atstovai tinkamai priėmė sprendimą publikuoti tam tikrus duomenis, ar pavartojo tik tiek, kiek būtinai reikia, t. y. dėl paskelbtos informacijos atitikimo asmens duomenų apsaugos reikalavimams gali spręsti tik žiniasklaidos priežiūros institucijos bei teismai ir ikiteisminio ginčų sprendimo institucijos, vertindami paskelbtos publikacijos turinį.
  6. Tik pats žiniasklaidos atstovas, gavęs informaciją, atsako už tai, kad asmens duomenys būtų panaudoti išskirtinai tik tam tikslui, kurį jis nurodė, t. y. siekiant rengti publikaciją visuomenei svarbiu klausimu. Publikacijos nepaskelbimas nedaro duomenų rinkimo neteisėto. Tik gavus duomenis ir juos patikrinus, palyginus su kita informacija gali paaiškėti tiek publikacijos turinys, tiek tai, kad nesama žinios, kuri būtų svarbi visuomenei. Kai kurie žurnalistiniai tyrimai gali trukti ir ne vienerius metus, todėl niekas neturi teisės reikalauti, kad žurnalistas įvardytų publikacijos pavadinimą, turinio esmę ar nurodytų, kada ir kur ketina publikuoti savo tyrimą.
  7. Siekiant subalansuoto teisinio reguliavimo, reikia aiškiai komunikuoti pačios žiniasklaidos atsakomybę už netinkamą asmens duomenų panaudojimą publikacijose, o sprendimus priimančiams asmenims įvertinti, ar asmens, kurio asmens duomenys galimai būtų paskelbti pažeidžiant asmens duomenų apsaugos teisės aktų reikalavimus, teisių gynybos priemonės yra efektyvios ir tinkamos. Žurnalistui / visuomenės informavimo priemonei nuo duomenų gavimo momento kyla pareiga taikyti technines organizacines priemones, kad jo gautų, surinktų ar kitaip tvarkomų asmens duomenų saugumas būtų užtikrintas. Būtent žurnalistui

---

⁶ Žurnalistas – fizinis asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą viešosios informacijos rengėjui ir (ar) skleidėjui pagal sutartį su juo ir (ar) yra žurnalistų profesinės organizacijos narys (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 85 dalis).

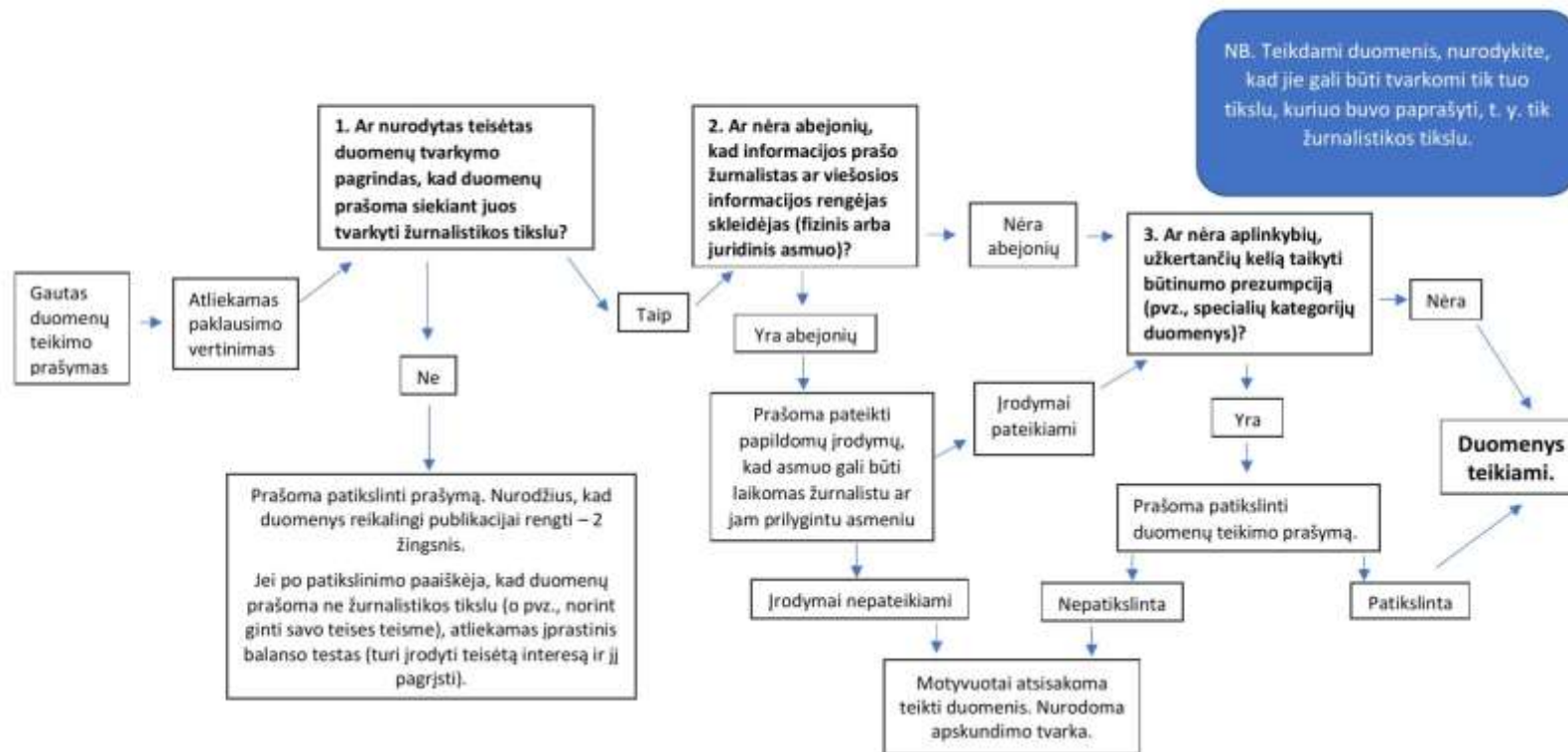
⁷ BDAR 9 str. nurodo, kad specialių kategorijų asmens duomenims. priskirtini duomenys, atskleidžiantys rasinę ar etninę kilmę, politines pažiūras, religinius ar filosofinius įsitikinimus ar narystę profesinėse sąjungose, taip pat genetiniai duomenys, biometriniai duomenys, naudojami siekiant konkrečiai nustatyti fizinio asmens tapatybę, sveikatos duomenys arba duomenys apie fizinio asmens lytinį gyvenimą ir lytinę orientaciją.

/ visuomenės informavimo priemonei tenka pareiga užtikrinti, kad tvarkomi duomenys „nenutekės“, nebus prarasti arba kitaip pažeista jų apsauga. Be to, žurnalistikos tikslu gauti asmens duomenys tik šiuo tikslu ir gali būti tvarkomi.

8. Negali kilti atsakomybė valdžios institucijai už asmens duomenų apsaugos reikalavimų nevykdymą, jei ji įvykdė žurnalistų prašymą pateikti informaciją, kurioje esama asmens duomenų, atlikusi šį balanso testą, pritaikytą būtent ypatingam žiniasklaidos vaidmeniui demokratinėje visuomenėje bei asmens duomenų apsaugos ir žiniasklaidos laisvės pusiausvyrai užtikrinti.
9. Situacijose, kai tam tikros informacijos valdžios institucija negali pateikti ne dėl asmens duomenų apsaugos reikalavimų, bet remdamasi kitais teisėtais atsisakymo teikti informaciją pagrindais: pvz., dėl tarnybinės paslapties užtikrinimo, dėl teismo procesą ar baudžiamąjį persekiojimą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų vykdymo ir pan., tokiais atvejais reikėtų nurodyti būtent konkretų atsisakymo motyvą ir nesiremti bendru BDAR paminėjimu, nes BDAR neįtvirtina jokio bendro draudimo teikti informaciją, kurioje yra asmens duomenų, žurnalistams.

2. Balanso atlikimo testo algoritmas ir gerosios praktikos pavyzdžiai

Toliau pateikiame rekomenduojamų veiksmų schemą ir paaiškiname, kaip juos nuosekliai atlikti, pasitelkdami į pagalbą praktinio pobūdžio pavyzdžius.

Įrodymais, kad asmuo yra žurnalistas arba jam prilygintas asmuo gali būti:

- ✓ pažymėjimas, patvirtinantis jo priklausymą profesinei žurnalistų organizacijai arba darbuotojo pažymėjimas, jeigu jis dirba visuomenės informavimo priemonėje;
- ✓ viešai prieinamas informacijos „kanalas“, paskyra, tinklalaidė ar pan., faktiškai valdoma informacinės visuomenės informavimo priemonė, kurioje rengiama ir (ar) skleidžiama viešoji informacija, arba rengiantis ir (ar) skleidžiantis tokios priemonės turinį ir taip teikiantis informacinės visuomenės informavimo paslaugas;
- ✓ kita informacija, leidžianti daryti išvadą, kad informacija yra tvarkoma žurnalistikos tikslais.

Algoritmo pritaikymas konkrečioms situacijoms ir praktiniai pavyzdžiai

Valdžios institucija gauna žurnalisto prašymą pateikti informaciją. Atlikus pirminį vertinimą nustatoma, kad prašomoje pateikti informacijoje esama asmens duomenų (pvz., prašoma nurodyti, koks asmuo laimėjo konkursą į institucijos finansų skyriaus vadovo pareigas, ir ar jis susijęs giminystės ar kitais artimais ryšiais su institucijos vadovu, jei taip, tai koks šio ryšio pobūdis).

1 žingsnis

Reikia patikrinti, ar prašyme pateikti duomenis yra nurodytas teisėtas duomenų tvarkymo pagrindas.

Kadangi kreipiasi žurnalistas, pirmiausia tikriname, ar jis nurodo, kad duomenys jam reikalingi siekiant žurnalistikos tikslų. Žurnalistikos tikslu laikomas ne bet koks siekis pateikti žinias visuomenei, bet tik siekis informuoti visuomenę apie jai svarbius dalykus. Pvz., siekis informuoti visuomenę apie valstybės tarnautojo pasidarytą plastinę operaciją (jei ji daryta ne iš biudžeto lėšų), nors ir tenkintų visuomenės smalsumą, tačiau nebūtų laikomas žurnalistikos tikslu BDAR kontekste.

Tiksli prašymo formuluotė nėra svarbu, taip pat žurnalistui nėra privaloma nurodyti konkrečių BDAR ar kitų teisės aktų punktų, kuriais jis remiasi. Svarbu, kad iš prašymo apdairiam ir protingam asmeniui būtų aišku, jog duomenys reikalingi publikacijai rengti, siekiant informuoti visuomenę apie jai svarbius klausimus, o ne dėl asmeninių, komercinių ar smalsumo tenkinimo priežasčių.

Tinkamų formuluočių pavyzdžiai:

- a) „Prašau pateikti informaciją apie asmenį, laimėjusį konkursą į XX institucijos finansų skyriaus vadovo pareigas, ir ar jis susijęs giminystės ar kitais artimais ryšiais su institucijos vadovu, jei taip, tai koks šio ryšio pobūdis. *Informacija reikalinga žurnalistiniam tyrimui vykdyti*“.
- b) „Prašau pateikti informaciją apie asmenį, laimėjusį konkursą į XX institucijos finansų skyriaus vadovo pareigas, ir ar jis susijęs giminystės ar kitais artimais ryšiais su institucijos vadovu, jei taip, tai koks šio ryšio pobūdis. *Duomenys reikalingi publikacijos visuomenei svarbiu klausimu rengimo tikslais*“.
- c) „Prašau pateikti informaciją apie asmenį, laimėjusį konkursą į XX institucijos finansų skyriaus vadovo pareigas, ir ar jis susijęs giminystės ar kitais artimais ryšiais su institucijos vadovu, jei taip, tai koks šio ryšio pobūdis. *Duomenų prašome remdamiesi BDAR 6 str. 1 d. f punktu, įgyvendindami saviraiškos ir informacijos laisvę bei BDAR 85 str.*“.
- d) *Žurnalistikos tikslais* prašau pateikti informaciją apie asmenį, laimėjusį konkursą į XX institucijos finansų skyriaus vadovo pareigas, ir ar jis susijęs giminystės ar kitais artimais ryšiais su institucijos vadovu, jei taip, tai koks šio ryšio pobūdis“.

Tokio pagrindimo pakanka teisėto intereso gauti duomenis patvirtinimui.

Jei prašyme nenurodoma, kokiam tikslui reikalingi duomenys, tačiau valstybės institucija, neturėdama abejonių, kad prašoma pateikti duomenis žurnalistikos tikslų vykdymui (pvz., duomenų prašo toje institucijoje akredituotas žurnalistas, nuolat skelbiantis žinias apie tos institucijos veiklą), vadovaujantis protingumo principu, duomenis teikti gali tik su sąlyga, jei kilus ginčui galėtų pateikti objektyvių argumentų, kodėl jai nekilo abejonių dėl žurnalisto

teisėto pagrindo gauti duomenis (pvz., iš ankstesnio susirašinėjimo aišku, koks tikslas, žurnalistas kitu būdu yra pranešęs, kad rengia publikaciją ir pan.). Net ir tokiais atvejais, kai žurnalistas yra akredituotas tam tikroje institucijoje, jam siūlytina, nors ir neprivaloma, nurodyti tikslą, kuriuo renkami duomenys.

Jei prašyme tik nurodoma, kad duomenys reikalingi publikacijai rengti, tačiau nenurodyta, ar publikacija susijusi su visuomenei svarbiais klausimais (o ne tik skirta smalsumui tenkinti), tokia formuluotė yra pakankama, jei iš prašomų duomenų pobūdžio matyti, kad jie susiję su viešaisiais reikalais. Teisės aktai nepateikia sričių, susijusių su viešuoju interesu, sąrašo, todėl kiekvienu tokiu atveju reiktų arba įvertinti prašomos informacijos pobūdį ir daryti išvadą, kad ji leidžia spręsti apie publikacijos svarbą visuomenei (pvz., kai prašoma informacijos, susijusios su viešaisiais finansais⁸), arba prašyti žurnalisto pateikti patvirtinimą, jog prašoma pateikti duomenis, kurie yra svarbūs siekiant skelbti apie visuomenei svarbius klausimus.

Jei prašyme nenurodomas teisėtas duomenų tvarkymo pagrindas – prašymas turi būti gražintas patikslinti. Nepatikslinus ar atsisakius tikslinti prašymą, prašymas teikti duomenis netenkinamas, motyvuotai nurodant atsisakymo pateikti duomenis priežastį: kad pareiškėjui nenurodžius duomenų tvarkymo tikslo, negalima daryti išvados, jos duomenys reikalingi žurnalistikos tikslais.

N.B. Prašymą gavusi institucija negali reikalauti žurnalisto atskleisti publikacijos turinį, nurodyti, kur ir kada duomenys bus skelbiami arba kelti klausimo, ar tikrai duomenys, kurių prašo žurnalistas, yra svarbūs visuomenei informuoti. Tokią patikrą atlikti gali tik pats žurnalistas. Bet kokie viešojo sektoriaus atstovų bandymai nurodyti žiniasklaidai, kokiais klausimais ji gali rinkti informaciją, ar valstybės institucijos vertinimas, kokie klausimai yra svarbūs visuomenei, prilygtų cenzūrai ir būtų nesuderinami su demokratinės valstybės principu bei įpareigojimu derinti asmens duomenų apsaugą su informacijos ir saviraiškos laisve, įskaitant duomenų tvarkymą žurnalistikos tikslais.

2 žingsnis

Reikia patikrinti, ar informacijos, kurioje esama asmens duomenų, prašo tinkamas subjektas, t. y. žurnalistas arba kitas viešosios informacijos rengėjas ir skleidėjas.

Remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalies 85 punkto nuostatomis, žurnalistas – fizinis asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą viešosios informacijos rengėjui ir (ar) skleidėjui pagal sutartį su juo ir (ar) yra žurnalistų profesinės organizacijos narys.

Jeigu kyla abejonių, ar asmuo, prisistatantis žurnalistu, yra tinkamas subjektas, galintis veikti žurnalistikos tikslais, galima paprašyti pateikti jo darbuotojo pažymėjimą arba dokumentą, patvirtinantį jo priklausymą profesinei žurnalistų organizacijai. Jei tokių abejonių nekyla, pvz., tai akredituotas žurnalistas, žinomas žurnalistas ir pan., prašyti pateikti žurnalisto statusą patvirtinančių dokumentų nereikia.

Tačiau žurnalistikos tikslais gali veikti ne tik žurnalistai, bet ir kiti subjektai. Asmuo, pvz., pilietis žurnalistas neprivalo turėti sutarties su konkrečia redakcija arba priklausyti žurnalistų profesinei organizacijai, kad rengtų ir skelbtų informaciją, naujienas ar nuomones visuomenei.

---

⁸ „Teismo praktikoje aiškiai nurodoma, kad viešųjų lėšų ir nuosavybės administravimas patenka į bendrą interesą ir besitęsiančią viešą diskusiją, todėl saviraiškos laisvei šioje sferoje riboti turi būti labai svarios priežastys.“ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 02 03 nutartis administracinėje byloje eA-51-822/2022.

Įvairios interneto televizijos, socialinių tinklų kanalai, tinklalaidės, tinklaraščiai, socialinių tinklų paskyros, turinčios didelį sekėjų skaičių yra priemonės, kuriomis nuolat skleidžiama informacija visuomenei. Nors tokių informacijos šaltinių valdytojai pagal įstatymo normą nebūtų laikomi žurnalistais, vis dėlto Visuomenės informavimo įstatymo prasme tokie asmenys yra viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai), rengiantys ar pateikiantys skleisti viešąją informaciją arba skleidžiantys viešąją informaciją visuomenei ir atsakantys už tos informacijos teisėtumą šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka.

Be to, informaciją, nuomones ar idėjas visuomenei rengia ir skelbia ne vien tik fiziniai asmenys, tokią veiklą gali vykdyti ir juridiniai asmenys, pvz., nevyriausybinės organizacijos, viešosios įstaigos, asociacijos ir pan.

Sprendžiant, ar prašymą dėl duomenų teikimo pateikęs asmuo (kuris nėra žurnalistas siaurąja profesine prasme), yra tinkamas subjektas, galintis veikti žurnalistikos tikslais, turi būti atsižvelgiama į jų realiai vykdomą veiklą:

- veiklos pobūdį ir tikslą atlikti ir viešinti viešojo intereso tyrimus, pateikti visuomenei socialiai reikšmingą informaciją, nuomones ar idėjas;
- veiklos nuoseklumą ir sistemingumą;
- ar turi savo viešai prieinamą informacijos „kanalą“, paskyrą, tinklalaidę ar pan., faktiškai valdo informacinės visuomenės informavimo priemonę, kurioje rengiama ir (ar) skleidžiama viešoji informacija, arba rengiantis ir (ar) skleidžiantis tokios priemonės turinį ir taip teikiantis informacinės visuomenės informavimo paslaugas;
- ar parengta informacija yra viešai prieinama visuomenei.

Taigi abejonės atveju, jeigu asmuo nėra žurnalistas, bet, pvz., pilietis žurnalistas arba organizacijos, teigiančios, kad veikia žurnalistikos tikslu, darbuotojas siūlytina paprašyti nurodyti viešai prieinamą informacijos kanalą, tinklalaidę, interneto tinklalapį ar faktiškai valdomą kitą visuomenės informavimo priemonę, kurioje yra skelbiama informacija. Jeigu patikslinimas nepateikiamas – tai pagrindas motyvuotai atsisakyti teikti prašomus duomenis.

Jeigu patikslinimas pateiktas, vertinamos konkrečiau atvejo aplinkybės: nekylant abejonų dėl subjekto vykdomos veiklos žurnalistikos tikslais (pvz., prašymą dėl tam tikrų giminystės ryšių tarp vadovaujančias pareigas užimančių asmenų institucijoje pateikia NVO atstovas), duomenys turi būti teikiami. Abejonų nepašalinus, turi būti atliekamas išsamus balanso testas, netaikant specifinio režimo, skirto asmens duomenų tvarkymui žurnalistikos tikslais: t. y. pareiškėjas turi pateikti papildomus duomenis, pagrindžiančius jo teisėtą interesą tvarkyti duomenis, taip pat reikia vertinti siekiamos gauti informacijos pobūdį, galimą jos atskleidimo poveikį privačiam gyvenimui ir kt., patikrinti, ar duomenys būtini nurodytam teisėtam tikslui pasiekti, ir ar tenkinamas proporcingumo reikalavimas ir ar asmens duomenų subjekto interesai nenusveria pareiškėjo intereso.

N.B. Nustačius, jog nėra galimybės atskleisti visą informaciją, kiekvienu individualiu atveju turėtų būti svarstomas dalies informacijos atskleidimas.

3 žingsnis

Reikia patikrinti, ar prašymas pateikti duomenis atitinka būtinumo kriterijų.

Preziumuojama, kad kai duomenų prašo žurnalistas, nurodydamas, kad jų reikia žurnalistikos tikslais, pvz., publikacijai rengti, būtinumo kriterijus yra tenkintinas (dėl jau minėtų priežasčių, kad kitoks vertinimas būtų nesuderinamas su žiniasklaidos funkcijų demokratinėje visuomenėje užtikrinimu ir galėtų būtų traktuojamas kaip cenzūra).

Nesant objektyvių įrodymų, jog konkrečiu atveju gali būti piktnaudžiaujama informacijos ir saviraiškos laisve kitaip tariant, nesant pagrindo manyti, kad prašomi duomenys

reikalingi ne žurnalistikos tikslais, o asmeniniais, komerciniais ar kitais su žurnalistikos tikslais nesuderinamų interesų tenkinimo, prašymai pateikti duomenis turi būti įvykdomi.

Teisės aktai nenumato atvejų, kai galima suabejoti žurnalisto patikimumu ir tuo, kad jis tinkamai įvertino, kokių duomenų reikia tyrimui atlikti, tačiau galima svarstyti, kad būtinumo atitikimo prezumpcija turi būti netaikoma, pvz., tais atvejais, kai informacijos skleidėjas per paskutinius metus turi daugiau nei du galiojančius rimtus profesinius pažeidimus ar yra priskirtas profesinės etikos nesilaikančių viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų kategorijai.

Būtinumo prezumpcija taip pat taikytina tik tais atvejais, kai tarp žurnalisto prašomų pateikti duomenų nėra specialių kategorijų asmens duomenų. Specialių kategorijų asmens duomenys – tai asmens duomenys, atskleidžiantys rasinę ar etninę kilmę, politines pažiūras, religinius ar filosofinius įsitikinimus ar narystę profesinėse sąjungose, taip pat genetiniai duomenys, biometriniai duomenys, kai siekiama konkrečiai nustatyti fizinio asmens tapatybę, sveikatos duomenys arba duomenys apie fizinio asmens lytinį gyvenimą ir lytinę orientaciją (BDAR 9 straipsnio 1 dalis). Šios kategorijos duomenis galima perduoti tik esant specialioms sąlygoms: jei duomenų subjektas aiškiai sutiko perduoti tuos duomenis žurnalistui (teisėtas pagrindas – sutikimas); jei tai yra duomenys, kuriuos pats duomenų subjektas jau yra akivaizdžiai viešai paskelbęs arba žurnalistas pateiktų argumentų, kad tvarkyti šiuos duomenis būtina **dėl itin svarbaus** viešojo intereso⁹ priežasčių. Siekdamas gauti šiuos duomenis žurnalistas turi pateikti išsamius įrodymus dėl to, kad šie duomenys reikalingi, koku būdu jie bus naudojami, koks jų naudojimo tikslas ir pateikti savo vertinimą, koks esminis visuomenės interesas žinoti nusveria duomenų subjekto teises.

Jei, įvertinus visas tris sąlygas, gaunamas teigiamas atsakymas, prašymas dėl duomenų pateikimo turi būti tenkinamas.

III. ŠABLONAI IR PRAKTINIŲ SITUACIJŲ PAVYZDŽIAI

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu praktikoje nesama aiškumo ir bendro sutarimo dėl to, kaip derinti asmens duomenų apsaugos reikalavimus su teise į saviraiškos ir informacijos laisvę, įskaitant duomenų tvarkymą žurnalistikos tikslais, rekomenduojame tiek žurnalistų paklausimuose, tiek valdžios institucijų atsakymuose vartoti tam tikras šablonines frazes, pagrindžiančias savo poziciją ir padedančias suprasti, kaip konkrečiu atveju asmens duomenų apsauga derintina su teise tvarkyti duomenis žurnalistikos tikslais ir kas už ką atsako.

Pateikiant pavyzdžius, žalia spalva žymimi gerosios praktikos pavyzdžiai, raudona – netinkami kreipimūsi / atsakymų variantai.

I situacija.

Žurnalistas N. N. gauna anoniminės informacijos dėl galimų protekcijų ir per didelės kainos sumokėjimo už socialinio būsto įsigijimą iš „savų“ asmenų.

Tikrindamas šią informaciją žurnalistas kreipiasi į savivaldybės administraciją prašydamas pateikti informaciją apie socialinio būsto įsigijimo klausimo sprendime dalyvavusių asmenų vardus, pavardes ir patvirtinti ar paneigti galimas jų sąsajas – giminystės ryšius su A. N., iš kurio savivaldybė įsigijo butą socialinio būsto poreikiams tenkinti.

---

⁹ BDAR 9 str. 2 d. g punktas („tvarkyti duomenis būtina dėl svarbaus viešojo intereso priežasčių; angl. „*processing is necessary for reasons of substantial public interest* <...>“).

Žurnalistų paklausimo variantai:

a) „Prašau pateikti informaciją apie X socialinio būsto įsigijimo klausimo sprendime dalyvavusių asmenų vardus, pavardes ir patvirtinti ar paneigti galimas jų sąsajas – giminystės ryšius su A. N., iš kurio savivaldybė įsigijo butą socialinio būsto poreikiams tenkinti. Informacija yra renkama vykdant žurnalistinį antikorupcinį tyrimą.“

Komentaras: užklausa tinkama su sąlyga, kad nekyla abejonių, jog kreipėsi žurnalistas. Gražinti patikslinti užklausa galima tik siekiant patikslinti, ar asmuo tikrai yra žurnalistas.

Pasiūlymas, kaip galima būtų žurnalistų užklausa patobulinti:

„Prašau pateikti informaciją apie X socialinio būsto įsigijimo klausimo sprendime dalyvavusių asmenų vardus, pavardes ir patvirtinti ar paneigti galimas jų sąsajas – giminystės ryšius su A. N., iš kurio savivaldybė įsigijo butą socialinio būsto poreikiams tenkinti. Informacija yra renkama vykdant žurnalistinį antikorupcinį tyrimą.“

Pranešu, kad su asmens duomenų tvarkymo ir apsaugos reikalavimais esu susipažinęs ir įsipareigoju juos vykdyti; asmens duomenys bus tvarkomi tik publikacijos rengimo tikslais ir atskleidžiami tik tiek, kiek tai būtina žurnalistikos tikslui pasiekti.

Primenu, kad remiantis BDAR 6 straipsnio 1 d. f punkto nuostatomis bei Visuomenės informavimo įstatymo nuostatomis, žurnalistai turi teisę gauti informaciją, būtiną žurnalistikos tikslams pasiekti (žurnalistų saviraiškos ir informacijos laisvė yra teisėtas interesas gauti asmens duomenis, kurie reikalingi tam, kad visuomenė būtų tinkamai informuojama apie jai svarbius klausimus).

Primenu, kad atsisakius pateikti prašomą informaciją gali būti taikoma atsakomybė pagal ANK 547 straipsnį, kuris numato, kad valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovų atsisakymas teikti informaciją visuomenės informavimo priemonių atstovams, išskyrus pagal Lietuvos Respublikos įstatymus neskelbtiną informaciją, nenurodant atsisakymo priežasties, trukdymas žurnalistams atlikti profesines pareigas užtraukia baudą valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovams.“

PRIDEDAMA. Dokumento, patvirtinančio, kad asmuo yra žurnalistas, kopija.

Galimi valdžios institucijos atsakymai:

a) „Pranešame, kad Jūsų prašymas buvo išnagrinėtas. Vykdydami pareigą teikti informaciją žurnalistui, svarbią žurnalistikos tikslui pasiekti, ir atsižvelgdami į tai, kad nurodėte pagal BDAR 6 str. 1 d. f punktą teisėtą tvarkymo pagrindą, atsakome, kad mero patarėjo giminystės ryšiai su A.N., iš kurio savivaldybė įsigijo butą socialinio būsto poreikiams tenkinti yra tokie:

Šių duomenų pateikimas nereiškia, kad Jūs galite juos atskleisti publikacijoje be tolesnės atitikties duomenų apsaugos reikalavimams patikros. Negalime Jums nurodyti, kokie asmens duomenys yra svarbūs viešajam interesui, tačiau primename, kad tolimesnį pateiktų asmens duomenų tvarkymą, įskaitant jų (apimties, kiekio) panaudojimą publikacijose, privalote vykdyti laikydamiesi BDAR ir nacionalinių teisės aktų reikalavimų. Prašome atkreipti dėmesį, kad skelbti asmens duomenis galite tik ta apimtimi, kiek to būtinai reikia žurnalistikos tikslui užtikrinti ir viešajam interesui tenkinti. Priešingu atveju Jums gali kilti atsakomybė, numatyta minėtuose teisės aktuose.

Šis atsakymas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos tvarka administraciniam teismui arba Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai.

Dėl tinkamo asmens duomenų naudojimo publikacijose galite pasikonsultuoti su Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba (www.zeit.lt).“

Komentaras: tinkamas variantas.

b) „Pranešame, kad Jūsų prašymas buvo gautas 2022-01-01. Remiantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB nuostatomis atsisakome suteikti Jūsų prašomą informaciją, nes joje esama asmens duomenų.

Šis atsakymas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos tvarka administraciniam teismui arba Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai.“

Komentaras. Netinkamas variantas. Nei BDAR, nei kiti teisės aktai nedraudžia perduoti asmens duomenų žurnalistams. Šis atsakymas yra be motyvų ir vien dėl to neteisėtas.

Susijusi situacija. Jei žurnalisto paklausime trūksta informacijos, reiktų paprašyti patikslinti. Pvz., gaunama tokia užklausa:

„Prašau pateikti informaciją apie X socialinio būsto įsigijimo klausimo sprendime dalyvavusių asmenų vardus, pavardes ir patvirtinti ar paneigti galimas jų sąsajas – giminystės ryšius su A. N., iš kurio savivaldybė įsigijo butą socialinio būsto poreikiams tenkinti.“
Žurnalistas X. Y.

Šiame paklausime nėra nurodytas teisėtas asmens duomenų tvarkymo tikslas. Užklausoje turi būti nurodoma, kad informacija renkama žurnalistikos tikslais, siekiant parengti publikaciją visuomenei svarbiais klausimais. Taip pat gali būti, kad nors asmuo prisistato žurnalistu, tačiau nepateikia tokių įrodymų ir institucijai kyla abejonių, ar tikrai kreipėsi žurnalistas.

Valdžios institucijos galimas atsakymo variantas:

„Pranešame, kad Jūsų prašymas buvo gautas 2022-01-01. Kadangi prašomoje pateikti informacijoje esama asmens duomenų, privalome įsitikinti, kad Jūs turite teisėtą pagrindą juos gauti. Prašyme nenurodėte, kokiam tikslui Jums reikalinga ši informacija, o vien iš prisistatymo žurnalistu mes negalime daryti išvados, kad prašote informacijos, kuri būtų susijusi su žurnalistikos tikslų įgyvendinimu. Maloniai prašome iki 2022-01-07 patikslinti klausimus, susijusius su Jūsų prašymu:

- a) pateikti įrodymus, patvirtinančius, kad esate žurnalistas (kokią žiniasklaidos priemonę Jūs atstovaujate ar kt.);
- b) nurodyti prašomų pateikti asmens duomenų tvarkymo (naudojimo) tikslą.

Šis raštas yra tarpinio procedūrinio pobūdžio ir yra neskundžiamas.“

Netinkamas atsakymo variantas:

„Pranešame, kad Jūsų prašymas buvo gautas 2022-01-01. Remiantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB nuostatomis atsisakome suteikti Jūsų prašomą informaciją.“

Komentaras: toks atsakymas nemotyvuotas.

2 situacija

Žurnalistas N. N. prašo informacijos apie valstybės tarnautojo V. T. nedarbingumo laikotarpį per 2022 metų pirmąjį ketvirtį, taip pat prašo nurodyti nedarbingumo priežastį.

Paklausimo variantai:

a) „Prašau pateikti informaciją apie valstybės tarnautojo V. T. nedarbingumo laikotarpį per 2022 metų pirmąjį ketvirtį ir nurodyti nedarbingumo priežastį. Žurnalistas N.N.“

Komentaras: nenurodyta teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlyga.

b) „Prašau pateikti informaciją apie valstybės tarnautojo V. T. nedarbingumo laikotarpį per 2022 metų pirmąjį ketvirtį ir nurodyti nedarbingumo priežastį. Informacija yra renkama vykdant žurnalistinį antikorupcinį tyrimą. Žurnalistas N.N.“

Komentaras. Paklausimas tinkamas.

Pasiūlymas, kaip galima būtų žurnalisto užklausą patobulinti:

c) „Remiantis BDAR 6 straipsnio f punkto nuostatomis, prašau pateikti informaciją apie valstybės tarnautojo V. T. nedarbingumo laikotarpį per 2022 metų pirmąjį ketvirtį ir nurodyti nedarbingumo priežastį. Informacija yra renkama vykdant žurnalistinį antikorupcinį tyrimą.

Pranešu, kad su asmens duomenų tvarkymo ir apsaugos reikalavimais esu susipažinęs ir įsipareigoju juos vykdyti; asmens duomenys bus tvarkomi tik publikacijos rengimo tikslais ir atskleidžiami tik tiek, kiek tai būtina žurnalistikos tikslui pasiekti.

Primenu, kad remiantis BDAR 6 straipsnio 1 d. f punkto nuostatomis bei Visuomenės informavimo įstatymo nuostatomis, žurnalistai turi teisę gauti informaciją, būtiną žurnalistikos tikslams pasiekti (žurnalisto saviraiškos ir informacijos laisvė yra teisėtas interesas gauti asmens duomenis, kurie reikalingi tam, kad visuomenė būtų tinkamai informuojama apie jai svarbius klausimus).

Pažymiu, kad atsisakius pateikti prašoma informaciją gali būti taikoma atsakomybė pagal ANK 547 straipsnį, kuris numato, kad valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovų atsisakymas teikti informaciją visuomenės informavimo priemonių atstovams, išskyrus pagal Lietuvos Respublikos įstatymus neskelbtiną informaciją, nenurodant atsisakymo priežasties, trukdymas žurnalistams atlikti profesines pareigas užtraukia baudą valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovams.“

PRIDEDAMA. Dokumento, patvirtinančio, kad asmuo yra žurnalistas, kopija.

Galimi valdžios institucijos atsakymai:

- a) Informacija suteikiama pilnai
- b) Informacija suteikiama apie nedarbingumo laikotarpį, bet atsisakoma suteikti informaciją apie nedarbingumo priežastį
- c) Prašoma patikslinimo
- d) Atsisakoma suteikti informaciją

Komentaras:

Informacija apie valstybės tarnautojo nedarbingumo laikotarpį turėtų būti suteikta remiantis BDAR 6 straipsnio f punkto nuostatomis ir Visuomenės informavimo įstatymo

nuostatomis, tačiau galima prašyti patikslinimo, jei kyla abejonių dėl informacijos prašančio subjekto statuso.

Bet informacija apie nedarbingumo priežastį neturi būti teikiama remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnio ir 18 straipsnio 1 dalies nuostatomis, nes tai yra specialios kategorijos asmens duomenys – sveikatos duomenys (BDAR 9 straipsnio nuostatos).

Atsakymų variantai:

a) „Pranešame, kad Jūsų prašymas buvo išnagrinėtas. Remiantis BDAR 6 straipsnio f) punkto bei Visuomenės informavimo įstatymo nuostatomis, pranešame, kad valstybės tarnautojo V. T. nedarbingumo laikotarpis per 2022 metų pirmąjį ketvirtį buvo nuo 2022-01-15 iki 2022-02-18.

Šių duomenų pateikimas Jums nereiškia, kad Jūs galite juos atskleisti publikacijoje be tolesnės atitikties duomenų apsaugos reikalavimams patikros. Negalime Jums nurodyti, kokie asmens duomenys yra svarbūs viešajam interesui, tačiau primename, kad tolimesnį pateiktų asmens duomenų tvarkymą, įskaitant jų (apimties, kiekio) panaudojimą publikacijose, privalote vykdyti laikydamasis BDAR ir nacionalinių teisės aktų reikalavimų. Prašome atkreipti dėmesį, kad skelbti asmens duomenis galite tik ta apimtimi, kiek to būtinai reikia dėl žurnalistikos tikslo ir viešojo intereso. Priešingu atveju Jums gali kilti atsakomybė, numatyta minėtuose teisės aktuose.

Apgailestaujame, tačiau minėto nedarbingumo priežasties Jums negalime įvardyti, nes tai yra specialios kategorijos asmens duomenys (sveikatos duomenys), todėl jų atskleidimas būtų galimas tik išimtiniais atvejais, gavus asmens sutikimą (šiuo atveju negauta) ar Jums įrodžius, kad esama itin svarbaus viešojo intereso dėl šių duomenų atskleidimo visuomenei. Jūsų prašyme tokių duomenų nepateikta, todėl ši prašymo dalis negali būti tenkinama. Jei turite įrodymų, kodėl šių specialios kategorijos duomenų atskleidimas yra būtinas esminiam viešajam interesui apginti, prašote pateikti juos ir mes iš naujo apsvarstysime.

Šis atsakymas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos tvarka administraciniam teismui arba Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai.

Dėl tinkamo asmens duomenų naudojimo publikacijose galite pasikonsultuoti su Žurnalistų etikos inspektoriatu (www.zeit.lt).“

Komentaras. Tinkamas atsakymas.

b) „Pranešame, kad Jūsų prašymas buvo gautas 2022-01-01. Remiantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB nuostatomis atsisakome suteikti Jūsų prašomą informaciją.

Šis atsakymas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos tvarka administraciniam teismui arba Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai.

Komentaras. Šis atsakymas be motyvų, nes BDAR nedraudžia teikti informacijos žurnalistams. Reikėtų nurodyti konkretų atsakymo teikti informaciją pagrindą.

IV. TEISIŲ ĮGYVENDINIMO IR GYNIMO MECHANIZMAS

Žurnalistai bei kiti viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai), rengiantys informaciją turi išskirtinę teisę gauti jų prašomą informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų per 1 darbo dieną (VII 6 straipsnis).

Institucijos, atsisakiusios suteikti informaciją, jau kitą darbo dieną privalo raštu informuoti apie atsisakymo suteikti informaciją priežastis. Kiekvienas žurnalistas ar kitas viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) turi teisę ginti žiniasklaidos laisvę.

Atsisakymo teikti informaciją rašte institucijos privalo nurodyti ir apskundimo tvarką, o esant reikalui ir žodžiu pakomentuoti, kaip ir kokia tvarka jų sprendimą galima apskųsti.

KUR KONSULTUOTIS?

- Tiek valdžios institucijos, tiek žurnalistai dėl klausimų, susijusių su informacijos iš valstybės ar savivaldybės institucijų gavimu, gali konsultotis su ŽEIT. ŽEIT teikia konsultacijas žurnalistams, viešosios informacijos rengėjams ir skleidėjams, taip pat kitiems asmenims, suinteresuotiems žmogaus teisėmis ir laisvėmis visuomenės informavimo priemonėse bei viešosios informacijos skleidimu apskritai. Visos teikiamos konsultacijos yra susijusios su viešąja informacija, jos paskleidimo teisėtumu ir teisėtu informacijos rinkimu. Nors žurnalistų etikos inspektoriaus konsultacijos nėra privalomojo pobūdžio, tačiau gali būti pagrindu institucijai priimti žurnalistui palankų sprendimą, gavus vienos iš reglamento priežiūros institucijų išaiškinimą.

Remiantis VII 11 straipsnio 1 dalimi kiekvienas asmuo turi teisę apskųsti teismui valstybės ar savivaldybių įstaigų, pareigūnų sprendimus ir veiksmus, jeigu šie pažeidžia ar neteisėtai apriboja asmens teisę gauti, rinkti ar skleisti informaciją. Remiantis [Teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymo](#) 18 straipsniu pareiškėjas turi teisę apskųsti institucijos veiksmus, neveikimą ar administracinį sprendimą, taip pat institucijos vilkinimą atlikti jos kompetencijai minėto įstatymo priskirtus veiksmus Viešojo administravimo įstatymo nustatyta tvarka. Tai reiškia, kad žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, skleidėjas turi teisę apskųsti atsisakymą teikti informaciją administracinių ginčų komisijai arba administraciniam teismui. Be kita ko, pareiškėjas turi teisę apskųsti valstybės valdomo subjekto veiksmus ar neveikimą, taip pat valstybės valdomo subjekto vilkinimą atlikti jo kompetencijai šiuo įstatymu priskirtus veiksmus tam pačiam valstybės valdomam subjektui arba bendrosios kompetencijos teismui.

Praktinė informacija dėl apskundimo tvarkos:

Žiniasklaidos atstovui negavus prašomos informacijos iš viešojo administravimo subjekto ar kitos valstybinės institucijos, jis turi teisę tokį atsisakymą skųsti įstatymų nustatyta tvarka.

Galimi apskundimo būdai: Lietuvos administracinių ginčų komisijai (toliau – LAGK) (sprendimas privalomas), administraciniam teismui (sprendimas privalomas) ir Seimo kontrolieriaus įstaigai (sprendimas rekomendacinio pobūdžio).

Apskundimas Lietuvos administracinių ginčų komisijai: <https://lagk.lrv.lt/lt/apie-komisija/kaip-pateikti-skunda-prasyma>

LAGK privalumai: greitas, operatyvus, lankstus procesas, nereikia mokėti žyminio mokesčio, yra nemokama neteisminės mediacijos galimybė, sprendimas privalomas. Trūkumas: nėra galutinė instancija, toliau gali būti skundžiamas abiejų pakopų administraciniams teismams.

Kreipimosi į Komisiją terminas?

Skundas (prašymas) administracinių ginčų komisijai teikiamas per vieną mėnesį nuo individualaus administracinio akto paskelbimo arba įteikimo ar pranešimo apie viešojo administravimo subjekto veiksmus (atsisakymą atlikti veiksmus) suinteresuotai šaliai dienos.

Kai viešojo administravimo subjektas neatlieka savo pareigų arba vilkina klausimo nagrinėjimą ir nustatytu laiku jo neišsprendžia, šis neveikimas (vilkinimas) gali būti apskūstas per 2 mėnesius nuo dienos, kurią baigiasi įstatymo ar kito teisės akto nustatytas klausimo išsprendimo terminas.

Skundo teikimo tvarka:

Skundas (prašymas) administracinių ginčų komisijai teikiamas raštu per E. pristatymo sistemą, kitomis elektroninių ryšių priemonėmis, pašto siunta, tiesiogiai. Elektroninių ryšių priemonėmis teikiamas skundas (prašymas) turi būti pasirašytas kvalifikuotu elektroniniu parašu, išskyrus atvejus, kai jis teikiamas per E. pristatymo sistemą.

Apskundimas administraciniam teismui <https://vaat.teismas.lt/asmenu-aptarnavimas/ka-reiketu-zinoti-kreipiantis-i-teisma/kaip-pateikti-skunda/109>

Kreipimosi į teismą terminas?

Remiantis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymu, jeigu specialus įstatymas nenustato kitaip, skundas (prašymas, pareiškimas) administraciniam teismui teikiamas per vieną mėnesį nuo skundžiamo teisės akto paskelbimo arba individualaus teisės akto ar pranešimo apie veiksmą (atsisakymą atlikti veiksmus) įteikimo suinteresuotai šaliai dienos. Jeigu viešojo administravimo subjektas nevykdo savo pareigų arba vilkina klausimo nagrinėjimą ir nustatytu laiku jo neišsprendžia, toks neveikimas (vilkinimas atlikti veiksmus) gali būti apskūstas per du mėnesius nuo dienos, kai baigiasi įstatymo ar kito teisės akto nustatytas klausimo išsprendimo laikas.

Skundo teikimo tvarka:

Skundai (prašymai, pareiškimai) administraciniam teismui teikiami raštu. Skundai (prašymai, pareiškimai) gali būti elektroninės formos ir pateikiami elektroninių ryšių priemonėmis.

Institucijos veiksmai (neveikimas) taip pat gali būti skundžiami Seimo kontrolieriui dėl piktnaudžiavimo ar biurokratizmo (pavyzdžiui, jei neatsakoma per įstatyme nustatytus terminus, atsisakymas teikti informaciją nemotyvuotas, jame nenurodyta apskundimo tvarka ir pan.). Seimo kontrolieriai tiria pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje. Vis dėlto pažymėtina, kad Seimo kontrolierius nenagrinėja ginčų dėl teisės viešojo administravimo srityje, taigi Seimo kontrolierius neturi kompetencijos nustatyti, ar institucija privalėjo suteikti žurnalistui informaciją bei įpareigoti tokią informaciją suteikti.

V DALIS

Rekomendacijos dėl žurnalistų teisės gauti informaciją žurnalistikos tikslais iš valdžios subjektų įgyvendinimo ir gynimo mechanizmų tobulinimo

Teisės aktų leidėjui ir politikos formuotojams siūlytina:

- 1) Stiprinti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos funkcijas ir papildyti Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio nuostatas, teisiškai reglamentuojant mediacijos (sutaikymo) mechanizmą ir procedūras.

Faktiškai mediacija Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos praktikoje, nors ir neregamentuota, bet yra taikoma, kuomet konsultuojami tiek iš valdžios institucijos asmens duomenų prašantys subjektai, tiek pati valdžios institucija dėl asmens duomenų teikimo subjektams, turintiems teisę tvarkyti asmens duomenis žurnalistikos tikslu. Tačiau Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos teikiamos konsultacijos ir išaiškinimai nėra privalomi nei vienai iš šalių.

Papildžius Visuomenės informavimo įstatymą siūlomomis teisės nuostatomis, toks teisinis reguliavimas užtikrintų efektyvų ir operatyvų informacijos, kurioje yra asmens duomenų, subjektui, turinčiam teisę tvarkyti asmens duomenis žurnalistikos tikslu, teikimą. Be to, tokiu būdu būtų veiksmingai užtikrinama dviejų teisinių gėrių: asmens duomenų apsaugos ir saviraiškos laivės bei teisės gauti informaciją pusiausvyra.

- 2) Remiantis Lietuvos Respublikos Ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymu į Lietuvos administracinių ginčų komisiją ar jos teritorinį padalinį (toliau – LAGK) jų kompetencijai priskirtais klausimais turi teisę kreiptis asmenys, taip pat viešojo administravimo subjektai, manantys, kad jų teisės yra pažeistos.

Žiniasklaidos atstovui negavus prašomos informacijos iš viešojo administravimo subjekto ar kitos valstybinės institucijos, jis turi teisę tokį atsisakymą skusti įstatymų nustatyta tvarka. Prieš kreipiantis į administracinę teisimą, viešojo administravimo subjektų priimti individualūs teisės aktai arba veiksmai (neveikimas) ar vilkinimas atlikti veiksmus gali būti ginčijami kreipiantis į išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka instituciją, šiuo atveju LAGK. Pažymėtina, kad šiuo metu LAGK byla išnagrinėjama per 20 darbo dienų, šis terminas gali būti pratęstas tik vieną kartą 10 darbo dienų.

Atitinkamai rekomenduotina pakeisti Lietuvos Respublikos Ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymą, įtvirtinant pagreitintą tvarką dėl skundų nagrinėjimo dėl teisės suteikti informaciją žurnalistikos tikslais ir numatant, kad skundas turi būti išnagrinėtas per penkias darbo dienas. Taip pat yra rekomenduotini Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimai, suderinant teisės normas dėl pagreitintos skundų nagrinėjimo tvarkos.

- 3) Siekiant įsitikinti, kad Gerosios praktikos vadove išdėstytų gairių dėl tinkamo asmens duomenų apsaugos reikalavimų ir saviraiškos bei informacijos laisvės derinimo yra laikomasi praktikoje, rekomenduojame atlikti periodinį žurnalistų užklausų valdžios subjektams ir atsakymų į jas monitoringą, prašant valdžios institucijų pateikti informaciją, kiek užklausų per metus gauta, kiek atsakyta teigiamai, kiek neigiamai, kiek gražinta patikslinti ir pan. Rekomenduotina pirmąjį monitoringą atlikti praėjus vieneriems metams po Gerosios praktikos vadovo (Gairių) paskelbimo. Nustačius, kad iš esmės praktikoje rekomendacijų yra laikomasi, tolesni monitoringai turėtų būti atliekami ne rečiau kaip kas treji metai. Nustačius, kad praktikoje teisės taikymo klausimais praktika ir toliau skiriasi, teisės aktų leidėjui rekomenduotina Gerosios praktikos vadovo gaires įtvirtinti teisės aktų lygmeniu.

1 Priedas. TEISINĖ INFORMACIJA

Pagrindinis 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (toliau – BDAR) tikslas – asmens duomenų apsauga. Kartu BDAR pabrėžiama, kad ši teisė nėra absoliuti ir turi būti derinama su kitomis pagrindinėmis teisėmis ir laisvėmis, tarp jų – saviraiškos ir informacijos laisve. Savo ruožtu, laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas yra vienas iš atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, demokratinės valstybės pagrindų ir negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalis). Saviraiškos laisvės ribojimas visada turi būti suvokiamas kaip išimtinio pobūdžio priemonė ir turi atitikti siekiamą tikslą: užkirsti kelia karo propagandai, dezinformacijai ar neapykantos kurstymui, apginti kitą svarbų viešąjį interesą ar apsaugoti žmonių teises ir laisves. Ribojimo išimtinumas pasižymi tuo, kad Konstitucijoje nustatytų galimų ribojimo pagrindų negalima aiškinti jų išplečiant, o Konstitucijoje įtvirtintas būtinumo kriterijus suponuoja tai, kad kiekvienu atveju ribojimo pobūdis, apimtis turi atitikti siekiamą tikslą.

Taigi Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuotai. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), savo praktikoje pabrėždamas pamatinį žiniasklaidos vaidmenį visuomenėje bei poreikį užtikrinti išskirtinę saviraiškos laisvės apsaugą nurodė, jog žiniasklaida atlieka gyvybiškai svarbų „viešojo sarginio šuns“ („public watchdog“) vaidmenį (*1994-09-24 EŽTT sprendimas Jersild v. Danija, 2012-02-07 sprendimas Axel Springer v. Vokietijos Federacinė Respublika*). Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 10 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į saviraiškos laisvę, apimanti laisvę turėti savo nuomonę, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Tačiau ši laisvė, kaip ir teisė į asmens duomenų bei privatumo apsaugą, nėra absoliuti.

Vadovaujantis BDAR 85 straipsnio 1 dalimi, valstybės narės teisėje teisė į asmens duomenų apsaugą pagal BDAR turi būti suderinta su teise į saviraiškos ir informacijos laisvę, įskaitant duomenų tvarkymą žurnalistikos tikslais ir akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais. Lietuvos teisėje numatytos išimtis nustatytos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 4 straipsnyje (*Asmens duomenų tvarkymas ir saviraiškos ir informacijos laisvė*). Kai asmens duomenys tvarkomi žurnalistikos arba akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais, netaikomi BDAR 8, 12–23, 25, 30, 33–39, 41–50, 88–91 straipsniai. Dažniausiai duomenys žurnalistikos tikslu tvarkomi remiantis BDAR 6 straipsnio f punkte įtvirtinta teisėtumo sąlyga: tvarkyti duomenis būtina siekiant teisėtų duomenų valdytojo arba trečiosios šalies interesų, išskyrus atvejus, kai tokie duomenų subjekto interesai arba pagrindinės teisės ir laisvės, dėl kurių būtina užtikrinti asmens duomenų apsaugą, yra už juos viršesni, ypač kai duomenų subjektas yra vaikas.

Svarbu pastebėti, kad pagal Visuomenės informavimo įstatymo 6 straipsnio 3 dalį valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos privalo Teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymo bei kitų įstatymų nustatyta tvarka teikti viešąją informaciją, taip pat turimą privačią informaciją, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai privati informacija neteikiama. Pagal Visuomenės informavimo įstatymo 18 straipsnį, valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos, taip pat kitos įstaigos, įmonės ir organizacijos neteikia viešosios informacijos

rengėjams ir (ar) skleidėjams, kitiems asmenims informacijos: kuri pagal įstatymus yra valstybės, tarnybos, profesinė, komercinė ar banko paslaptis arba yra privataus pobūdžio informacija; neteikiama ir ta informacija, kurią teikti draudžia kiti įstatymai, nes jos suteikimas pakenktų valstybės saugumo ir gynybos interesams, baudžiamajam asmenų persekiojimui, skatintų pažeisti valstybės teritorijos vientisumą ar viešąją tvarką arba jos nesuteikimas užkirstų kelią teisės pažeidimams ar būtų labai svarbus žmonių sveikatai apsaugoti.

Informacija, kurią rengiant nereikia kaupti papildomų duomenų, viešosios informacijos rengėjams ir (ar) skleidėjams, žurnalistams pateikiama ne vėliau kaip per vieną darbo dieną, o informacija, kurią rengiant reikia kaupti papildomus duomenis, – ne vėliau kaip per savaitę. Valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos, kitos biudžetinės įstaigos, atsisakiusios teikti viešąją informaciją viešosios informacijos rengėjui, ne vėliau kaip kitą darbo dieną turi raštu pranešti rengėjui apie atsisakymo suteikti informaciją priežastis (Visuomenės informavimo įstatymo 6 straipsnio 4, 5 dalys).

Akivaizdu, kad žurnalisto darbas yra tiesiogiai susijęs su viena iš pagrindinių kiekvieno asmens teisių – teise turėti įsitikinimus ir juos reikšti (informacijos laisve). Kaip jau minėta, žurnalistas, atsižvelgiant į jo statusą, turi teisę informaciją gauti operatyviai (Visuomenės informavimo įstatymo 6 str. 4 d.) Pažymėtina ir tai, kad Visuomenės informavimo įstatymo 42 straipsnio 1 dalyje nustatyta valstybės ir savivaldybių institucijų pareiga teikti informaciją, kuri būtina viešosios informacijos rengėjų bei skleidėjų funkcijoms atlikti (LVAT 2020-07-23 nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1639-520/2020).

Lietuvoje, pastebima išryškėjusi problema: valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų, taip pat kitų įstaigų, įmonių ir organizacijų tam tikrais atvejais nepagrįstas rėmimasis BDAR atsisakant teikti informaciją žurnalistikos tikslais. Daugiausia neaiškumų Teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymą įgyvendinančioms institucijoms kelia vis labiau populiarėjančių laisvai samdomų žurnalistų ir piliečių žurnalistikos atstovų statusas bei jų teisė gauti informaciją, ypač susijusią su asmens duomenimis.

Vadovaujantis Visuomenės informavimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalimi, kiekvienas asmuo turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus, nevaržomai rinkti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė rinkti, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei yra būtina apsaugoti konstitucinę santvarką, žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę. Be to, remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 3 punktu, teisę užsirašinėti, fotografuoti, filmuoti, naudotis garso ir vaizdo technikos priemonėmis, taip pat kitais būdais fiksuoti informaciją, išskyrus šio įstatymo 13 straipsnyje nurodytus atvejus, turi kiekvienas asmuo (ne tik žurnalistas), o pareigą nenaudoti garso ir vaizdo įrašymo priemonių žurnalistas turi tik tuo atveju, kai to nenori informaciją teikiantis privatus, bet ne viešasis asmuo (Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnis 2 dalies 9 punktas). Prašymą gavęs duomenų valdytojas turėtų objektyviai įvertinti, ar asmens duomenis prašantis pateikti duomenų gavėjas turi teisę tokią informaciją gauti.

Nors Visuomenės informavimo įstatyme pateikta žurnalisto sąvoka, pagal kurią *žurnalistas – fizinis asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą viešosios informacijos rengėjui ir (ar) skleidėjui pagal sutartį su juo ir (ar) yra žurnalistų profesinės organizacijos narys (Visuomenės informavimo įstatymo 85 straipsnis)*, tačiau besikeičianti socialinė situacija demonstruoja faktą, kad įstatymo sąvoka nebeatitinka šių dienų aktualijų ir neturėtų būti suprantama siaurai.

Pagal teismų formuojamą praktiką, siekiant atsižvelgti į saviraiškos laisvės svarbą visai demokratinei bendruomenei, su ja susijusias sąvokas, įskaitant žurnalistiką, reikia aiškinti plačiai. ESTT praktikoje laikomasi nuostatos, jog asmens duomenų tvarkymu tik žurnalistikos tikslais laikoma tokia veikla, kurios vienintelis tikslas – atskleisti visuomenei informaciją, nuomones arba idėjas (*ESTT 2019-02-14 sprendimas byloje Nr. C-345/17*). Žurnalistikos tikslas suprantamas plačiai, neapsiribojant profesionalia žurnalistine veikla. Išimtis žurnalistikos veiklai nėra siejama su darbo teisiniais santykiais konkrečioje žiniasklaidos priemonėje ar profesiniu priklausymu žurnalistų profesinei organizacijai. Ji suteikiama kiekvienam asmeniui, įsitraukusiam į žurnalistikos veiklą. EŽTT yra išaiškinęs, kad šiandieninėje visuomenėje ne tik žiniasklaida gali atlikti viešojo intereso sergėtojo funkciją – panašų vaidmenį vaidina ir įvairios nevyriausybinės organizacijos, viešosios įstaigos, asociacijos.

Be kita ko, LVAT yra nustatęs, jog Visuomenės informavimo įstatymą reikia aiškinti plačiai, apimant ne tik tradicines, bet ir šiuolaikines, nors tiesiogiai ir nereglamentuotas elektroninių visuomenės informavimo priemonių formas, dėmesį kreipiant ne į formaliuosius tokių informavimo priemonių organizavimo požymius, o į jų realiai vykdomas funkcijas.

Atsižvelgus į paminėtą, taip pat įvertinus konkrečių fizinių asmenų – interneto tinklaraščių autorių, veiklos pobūdį ir jų vykdomas viešosios informacijos teikimo visuomenei funkcijas, akivaizdu, kad jie gali būti pripažįstami *sui generis* informacinės visuomenės informavimo priemonių valdytojais, taigi ir viešosios informacijos rengėjais ir (ar) skleidėjais, o jų interneto tinklaraščiai – informacinės visuomenės informavimo priemonėmis Visuomenės informavimo įstatymo prasme (LVAT 2009-04-20 sprendimas byloje Nr. A-444-70/2009)

Remiantis šiuo išaiškinimu interneto tinklaraščių (blogų) valdytojai yra viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai) ir privalo užtikrinti skelbiamos informacijos teisėtumą. Taigi nepaisant to, kad tokių piliečių žurnalistų veikla bei teisinis statusas nėra specifiskai reglamentuoti Visuomenės informavimo įstatyme, tai nesudaro pagrindo teigti, jog paskyrę, blogų, informacinių visuomenės informavimo priemonių valdytojai yra eliminuojami iš teisinio reguliavimo sferos. Tokie asmenys pagal vykdomą veiklą prilyginami viešosios informacijos rengėjams (skleidėjams), o jų valdoma priemonė, kuria teikiama tam tikro turinio informacija visuomenei – visuomenės informavimo priemonei.

Viešosios informacijos rengėjas – audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos teikėjas, radijo programų transliuotojas, leidykla, kino, garso ar vaizdo studija, informacijos, reklamos ar viešųjų ryšių agentūra, redakcija, informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojas, nepriklausomas kūrėjas, *žurnalistas ar kitas asmuo, rengiantys ar pateikiantys skleisti viešąją informaciją (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 76 dalis)*.

Viešosios informacijos skleidėjas – audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos teikėjas, retransliuotojas, asmuo, teikiantis Lietuvos Respublikos vartotojams televizijos programų ir (ar) atskirų programų platinimo internete paslaugas, dalijimosi vaizdo medžiaga platformos paslaugos teikėjas, radijo programų transliuotojas, *informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojas ar kitas asmuo, skleidžiantis viešąją informaciją visuomenei ir atsakantis už tos informacijos teisėtumą šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 77 dalis)*.

Teisė rinkti (gauti) informaciją yra sudėtinė saviraiškos laisvės dalis. Saviraiškos laisvės ribojimas galimas tik tuomet, kai jis yra teisėtas, proporcingas ir būtinas demokratinėje visuomenėje. Šie saviraiškos laisvės ribojimo pagrindai išplaukia iš gausios Konvencijos 10 straipsnio ir EŽTT praktikos. Konvencijos 10 straipsnis kiekvienai valstybei (Konvencijos dalyvei) nustato negatyvias ir pozityvias pareigas, kurias valstybė privalo įgyvendinti tam, kad būtų užtikrinta saviraiškos laisvė. Pagal bendrąją Konvencijos 10 straipsnio taikymo taisyklę bet kokie saviraiškos laisvės apribojimai yra neskatintini.

Iš tarptautinių teismų plėtojamos jurisprudencijos matyti, kad, siekdami suderinti teisę į privataus gyvenimo apsaugą ir teisę į saviraiškos laisvę, EŽTT ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) nustatė kelis atitinkamus kriterijus, į kuriuos reikia atsižvelgti, būtent: indėlį į bendrojo (viešojo) intereso diskusiją, aptariamo asmens žinomumą, reportažo temą, ankstesnį duomenų subjekto elgesį, publikacijos turinį, formą ir pasekmes, būdą ir aplinkybes, kuriomis informacija gauta, ir jos atitiktį tikrovei. Be to, reikia atsižvelgti į duomenų valdytojo galimybę imtis priemonių, kurios leistų sumažinti kišimosi į privatų gyvenimą apimtį (*2017-06-27 EŽTT Satakunnan Markkinapörssi Oy ir Satamedia Oy prieš Suomiją, 2019-02-14 ESTT 2019-02-14 sprendimas byloje Nr. C-345/17*).

Kalbant apie viešojo ir privataus asmens statuso skirtumus atkreiptinas dėmesys, kad viešasis asmuo dėl savo padėties visuomenėje nesinaudoja tokios pačios apimties privatumo apsauga kaip privatus asmuo, viešojo asmens privatumo apsaugos ribos yra daug siauresnės.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2002-10-23 nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ yra pažymėjęs, kad visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujančių asmenų asmeninės savybės, jų elgesys bei kai kurios privataus gyvenimo aplinkybės gali turėti reikšmės viešiesiems reikalams. Visuomenės interesas apie šiuos asmenis žinoti daugiau negu apie kitus yra konstituciškai pagrįstas. Minėtas interesas nebūtų užtikrintas, jeigu kiekvienu konkrečiu atveju skelbiant visuomeninę reikšmę turinčią informaciją apie visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujančio asmens privatų gyvenimą būtų reikalingas šio asmens sutikimas. Vadinas, žiniasklaida gali be asmens sutikimo informuoti visuomenę apie tokio asmens privatų gyvenimą tokiu mastu, koku to asmens asmeninės savybės, elgesys, kitos privataus gyvenimo aplinkybės gali turėti reikšmės viešiesiems reikalams ir dėl to skelbiama informacija turi visuomeninę reikšmę. Visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujantis asmuo negali nesitikėti didesnio visuomenės ir žiniasklaidos dėmesio (nutarimo 8 punktas).

Pastaraisiais metais viešojo asmens sąvoka ypatingai išsiplėtė. Tai nulėmė tiek įstatymų leidėjo priimti Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimai, tiek pasikeitusi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) praktika. *Viešasis asmuo yra: 1) valstybės politikas; 2) teisėjas; 3) valstybės ar savivaldybės pareigūnas, valstybės tarnautojas, asmuo, valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje dirbantis pagal darbo sutartį, jeigu jo priimami sprendimai ar veikla daro įtaką visuomenei, taip pat šiose institucijose ar įstaigose sudarytų darbo grupių, komitetų, komisijų, tarybų ir kitų kolegialių institucijų narys; 4) valstybės ar savivaldybės kontroliuojamos įmonės ar įstaigos vadovas arba valdymo organo narys; 5) politinės partijos valdymo organo arba rinkimų komiteto narys; 6) kandidatas rinkimuose (viešojo asmens statusas išlaikomas ir po rinkimų laikotarpiu, kuris yra lygus vienai kadencijai tos institucijos, į kurią asmuo kandidatavo); 7) juridinio asmens, kuris sudaro viešųjų pirkimų*

sutartis ir (arba) vykdo viešųjų pirkimų sutartis subrangovo teisėmis, vadovas arba dalyvis, turintis 1/4 ar daugiau balsų dalyvių susirinkime; 8) lobistas arba asmuo, kuris veikia lobistinę veiklą vykdančių juridinių asmenų vardu; 9) asociacijos arba viešosios įstaigos, kurios per pastaruosius 4 metus yra gavusios valstybės ir (arba) savivaldybių finansavimą, vadovas arba dalyvis, turintis 1/4 ar daugiau balsų dalyvių susirinkime; 10) visuomenėje žinomas fizinis asmuo, populiarus socialinių tinklų veikėjas arba tinklaraštininkas, formuojantys tikslinių visuomenės grupių nuomonę įvairiais klausimais ir (arba) už šią veiklą gaunantys pajamas, jeigu jų veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams; 11) kitas fizinis asmuo, turintis viešojo administravimo įgaliojimus ir (arba) administruojantis viešųjų paslaugų teikimą, ir (arba) dėl savo veiksmų ar padėties patekęs į viešumą, jeigu jo veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 74 dalis).

LVAT yra pažymėjęs, kad buvusio Seimo nario, kuris nebelaikė savęs viešuoju asmeniu, privatumo apribojimas pripažintas proporcingu. Visgi asmens viešumas savaime nepasibaigia kartu su pareigų pasibaigimu, todėl publikacijoje nagrinėtas viešosios tvarkos (eismo taisyklių) pažeidimo atvejis tenkino aiškų visuomenės interesą žinoti. Teismas pažymėjo, kad laikotarpio, kurį asmuo, pabaigęs vykdyti aktyvią visuomeninę veiklą, nebegali būti laikomas viešuoju, teisės aktai nenustato, todėl kiekviena situacija turi būti vertinama individualiai, atsižvelgiant į asmens vykdomą veiklą, visuomenės lūkesčius buvusių Seimo narių atžvilgiu ir panašiai, o konkrečiu laikotarpiu to iš anksto apibrėžti nėra įmanoma. Buvo pabrėžtas realus tam tikros visuomenės dalies interesas gauti informaciją, iliustruotą asmens nuotrauka, siekiant užkirsti kelią tolesniems veiksams, galbūt pažeidžiantiems visuotinai pripažįstamas gero elgesio taisykles, o pareiškėjo nuotraukos pateikimo kompozicija yra žurnalistų saviraiškos būdas (LVAT 2021 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-323-492/2021).

Kitoje byloje, LVAT pakeitė iki tol plėtotą praktiką priėmęs sprendimą administracinėje byloje, kurioje vertino Top turtingiausių asmenų sąrašę paskelbtos informacijos apie pareiškėją teisėtumą bei išplėtė viešojo asmens sąvoką. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, Visuomenės informavimo įstatyme įtvirtinta viešojo asmens sąvoka turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į EŽTT jurisprudenciją šiuo klausimu. Šios bylos atveju nebuvo ginčo dėl to, kad pareiškėja neturi viešojo administravimo įgaliojimų, neadministruoja viešųjų paslaugų teikimo, dėl savo darbo pobūdžio nuolat nedalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje. Vis dėlto, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, turtingiausi šalies asmenys užima tokią padėtį visuomenėje, dėl kurios jų veikla, susijusi su jų turto valdymu, turi reikšmės viešiesiems reikalams (daugelio darbo vietų kūrimui, verslo aplinkai, mokesčių į valstybės biudžetą surinkimui), todėl jie yra viešieji asmenys tiek Konvencijos, tiek Visuomenės informavimo įstatymo prasme.

Šioje byloje Teismas suformulavo labai svarbią nuostatą, kad viešųjų asmenų viešumo lygis nėra vienodas. Teismas pažymėjo, jog viešų asmenų teisė išlaikyti savo privatų gyvenimą slaptu yra iš principo platesnė tuo atveju, kai jie neužima jokių oficialių pareigų ir yra labiau ribota, kai jie tokias pareigas užima (2021 m. rugsėjo 15 d. LVAT sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2066-624/2021).

Viešojo asmens sąvokos plėtojimo aspektu svarbu pažymėti, kad vienoje byloje LVAT neanalizavo Visuomenės informavimo įstatyme pateiktos viešojo asmens sąvokos (pagal kurią pareiškėjas neatitiko nei vieno viešojo asmens kriterijaus), nenurodė jokios konkrečios teismų praktikos, kuria remiantis paramos politinei partijai skyrimas galėtų būti pripažintas kriterijumi

asmeni priskirti viešųjų asmenų kategorijai, tačiau suformulavo praktiką, jog apie asmenį skleidžiamos informacijos aktualumas visuomenei savaime lemia asmens pripažinimą viešuoju asmeniu bei įtvirtino nuostatą, kad asmuo viešuoju gali būti pripažįstamas ir tik vienam konkrečiam atvejui, vienai individualiai situacijai (2021 m. spalio 27 d. LVAT nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2078-815/2021).

LVAT atskleidė siekį plėsti viešojo asmens sąvoką ir pasisakė dėl būtinybės įvertinti, ar dalyvavimas viešuosiuose pirkimuose turi reikšmės asmenį priskiriant viešųjų asmenų kategorijai. Teisėjų kolegija pabrėžė, jog viešųjų išteklių kriterijus yra vienas esminių atskleidžiant viešųjų asmenų kategoriją. Šiuo klausimu Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijos Nr. 1165 (1998) dėl teisės į privatumą 7 punkte įtvirtinta, kad viešieji asmenys yra asmenys, užimantys pareigas valstybės tarnyboje ir (ar) naudojantys viešuosius išteklius, ir, apskritai, visi tie, kurie atlieka reikšmingą vaidmenį visuomeniniame gyvenime (politikos, ekonomikos, meno, socialinėje, sporto ar bet kurioje kitoje srityje) (2021 m. lapkričio 17 d. LVAT nutartis administracinėje byloje Nr. eP-83-602/2021).

Verta pažymėti, kad viešojo asmens sampratos pasikeitimas atspindi ir besikeičiančią visuomenės socialinę situaciją bei įvertinimą vis daugiau sričių, kuriose veikdamas asmuo daro reikšmingą įtaką visuomenei ir pagrįstai ją domina.

Duomenų teikimo kontekste itin svarbus – viešasis interesas, kuris paprastai yra susijęs su klausimais, kurie daro poveikį visuomenei tokia apimtimi, kad ji gali teisėtai jais domėtis, kurie traukia jos dėmesį ar kurie reikšmingai jai rūpi, ypač tuo, kad jie daro poveikį gyventojų gerovei ar bendruomenės gyvenimui. Taip pat yra su klausimais, dėl kurių gali kilti didelių prieštaravimų, kurie yra susiję su svarbiu socialiniu klausimu ar problema, apie kurią visuomenė turėtų interesą būti informuota (*Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017-06-27 sprendimas byloje Satakunnan Markkinapörssi Oy ir Satamedia Oy prieš Suomiją*).

LVAT, išnagrinėjęs administracinę bylą dėl Vyriausybės pasitarimo garso įrašo, pripažino, kad Vyriausybės kanceliarijos 2018 m. spalio 4 d. atsisakymas pateikti informaciją, įrašytą garso įrašė, pažeidė pareiškėjų – žurnalisčių teisę gauti, rinkti ir skleisti informaciją. Teismo nutartyje konstatuojama, kad Vyriausybės kanceliarija, vykdydama viešąsias funkcijas, padarė 2018 m. spalio 3 d. Vyriausybės pasitarimo garso įrašą ir jame esančią informaciją apie Vyriausybės veiklą disponavo pareiškėjų prašymų pateikimo metu – 2018 m. spalio 4 d. Taigi turėjo galimybę per vieną darbo dieną, kaip nustato Visuomenės informavimo įstatymas, sudaryti galimybę su juo susipažinti.

LVAT nutartyje pažymima, kad Vyriausybės kanceliarija byloje nepateikė jokių įrodymų, kad negalėjo atskleisti informacijos apie Vyriausybės pasitarimą (kuris yra viena iš Vyriausybės veiklos organizacinių formų) dėl to, kad toks ribojimas buvo būtinas pagal įstatymus ir demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad visų viešojo sektoriaus disponuojamų ir apskritai prieinamų dokumentų – ne tik susijusių su politiniu procesu, bet ir su teisiniu ir administraciniu procesu – viešinimas yra esminė priemonė plėsti teisę žinoti, ir tai yra pagrindinis demokratijos principas.

LVAT rėmėsi tarptautinių teismų suformuota praktika, jog tuo atveju, kai privati bendrovė nusprendžia dalyvauti sandoriuose, susijusiuose su didelėmis viešosiomis lėšomis, ji savanoriškai atveria savo veiklą didesniam visuomenės domėjimuisi. Juolab tais atvejais, kai

tvirtinama, jog tokie sandoriai buvo žalingi viešiesiems finansams (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Timpul Info-Magazin ir Anghel prieš Moldovą* (pareiškimo Nr. 42864/05), 34 p.) Iš esmės tas pats pasakytina ir apie privatų asmenį, kuris įsitraukia į viešą sferą – Teismas byloje, kurioje rangovas atliko remonto darbus valstybės finansuojamose institucijose, nusprendė, jog tokiu būdu jis yra viešųjų lėšų gavėjas; privatus asmenys, įsitraukdami į viešą sferą, patys save atveria didesniai tikrinimui, o tinkamas viešųjų lėšų panaudojimas neabejotinai yra viešojo intereso dalis (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje *Novaya Gazeta v Voronezhe prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 27570/03), 46–48 p.).

Šioje byloje LVAT nesutiko su atsakovo, pirmosios instancijos teismo, LVAT teisėjų kolegijos išvada, kad Publikacijos tikslas galėjo būti pasiektas ir neatskleidus trečiojo suinteresuoto asmens duomenų. LVAT išplėstinė teisėjų kolegija nusprendė, jog neatskleidžiant galutinės naudos, siejamos su viešaisiais pirkimais, gavėjo bei jo sąsajų su perkančiąja organizacija, ta Publikacijos dalis iš esmės prarastų savo prasmę, nes vien abstrahuotos informacijos pateikimas, su ja susipažįstančiai visuomenei paliekant erdvę spekuliuoti apie organizacijas (jose dirbančius ar kitaip su jų veikla tiesiogiai susijusius asmenis) siejusius ryšius, jų artimumą ir svarbą neleistų plačiai publikai suprasti tikrosios padėties aprašomoje sferoje, ir taip iš tiesų prisidėti prie viešojo intereso, susijusio su tinkamu viešųjų finansų panaudojimu, diskusijos. Susiklosčiusiomis aplinkybėmis siauresnės apimties duomenų pateikimas pareiškėjui leistų tik deklaratyviai realizuoti savo teisę į informaciją ir saviraiškos laisvę.

Kartu Teismas pažymėjo, jog priešingai nei privatus asmuo, nežinomas visuomenei, jis negali reikalauti ypatingos jo privataus gyvenimo apsaugos. Be to, išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į trečiojo suinteresuoto asmens statusą, įvertinusi Publikacijos turinį, jos tekstą ir kontekstą, sprendė, jog šiuo konkrečiu atveju Publikacijoje viešasis asmuo minimas kontekste, susijusiame su viešojo intereso objektu (viešųjų pirkimų klausimu, t. y. viešųjų išteklių skirstymu ir naudojimu), o pranešti faktai prisidėjo prie diskusijos demokratinėje visuomenėje. Taip pat pabrėžė, jog Publikacijoje paskelbta informacija apie trečiąjį suinteresuotą asmenį – jo vardas, pavardė ir giminystės ryšys su kito ūkio subjekto darbuotoja – nebuvo pateikta kaip pikantiška ar smalsumą žadinanti, o atvirkščiai – vertintina kaip būtina ir prisidedanti prie viešojo intereso diskusijos bei supažindinanti visuomenę su Publikacijoje nagrinėta viešųjų pirkimų tema. (2022-02-03 LVAT sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-51-822/2022).

Taigi, įvertinus pateiktą teismų praktiką, sprendžiant klausimą dėl informacijos teikimo turi būti vertinamas: 1) visuomenės interesas žinoti prašomą pateikti informaciją, (2) galimos neigiamos pasekmės, jeigu tokia informacija būtų pateikta, ir (3) ar visuomenės interesas informaciją žinoti nenusveria galimų neigiamų pasekmių.

Šiuo požiūriu EŽTT akcentuoja, jog būtina kruopščiai įvertinti, ar nacionalinės valdžios priemonės, įskaitant tas, kurios apsunkena prieigą prie informacijos, gali atgrasinti spaudos, kaip „sarginio šuns“ vaidmenį atliekančio subjekto, dalyvavimą viešose diskusijose visuomenei svarbiais klausimais (žr., pvz., 1999 m. gegužės 20 d. sprendimą byloje *Bladet Tromsø ir Stensaas prieš Norvegiją*, pareiškimo Nr. 21980/93; 1994 m. rugsėjo 23 d. sprendimą byloje *Jersild prieš Daniją*, pareiškimo Nr. 15890/89). Informacijos rinkimas yra svarbus parengiamasis žurnalistikos žingsnis ir yra neatsiejama, saugoma spaudos laisvės dalis. Todėl, atsižvelgiant į Konvencijos 10 straipsnyje saugomą interesą, įstatymai negali leisti savavališkų

apribojimų, kurie gali tapti netiesioginės cenzūros forma, valdžios institucijoms sukuriant kliūtis rinkti informaciją (žr., pvz., 2006 m. balandžio 26 d. sprendimą byloje Dammann prieš Šveicariją, pareiškimo Nr. 77551/01).

Teisės aktai:

1. [Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija](#)
2. [Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 1165 \(1998\)](#)
3. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB ([Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas](#))
4. [Lietuvos Respublikos Konstitucija](#)
5. [Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas](#)
6. [Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas](#)
7. [Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymas](#)
8. [Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas](#)

Teismų praktika:

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika:

1. 1986-07-08 sprendimas byloje Lingens prieš Austriją, pareiškimo Nr. 9815/82
2. 1991-05-23 sprendimas byloje Oberschlick prieš Austriją, pareiškimo Nr. 11662/85
3. 2002-02-26 sprendimas Krone Verlag GmbH & Co. KG prieš Austriją, pareiškimo Nr. 34315/96
4. 2004-06-24 sprendimas byloje Von Hannover prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 59320/00
5. 2005-06-14 sprendimas byloje Minelli prieš Šveicariją, pareiškimo Nr. 14991/02
6. 2006-04-26 sprendimas byloje Dammann prieš Šveicariją, Nr. 77551/01
7. 2006-10-17 sprendimas byloje Gourguenidze prieš Gruziją, pareiškimo Nr. 71678/01
8. 2007-07-14 sprendimas byloje Hachette Filipacchi Associés prieš Prancūziją, pareiškimo Nr. 71111/01
9. 2007-11-27 sprendimas byloje Timpul Info-Magazin ir Anghel prieš Moldovą, Nr. 42864/05
10. 2009-01-15 sprendimas byloje Reklós ir Davourlis prieš Graikiją, pareiškimo Nr. 1234/05
11. 2009-07-23 sprendimas byloje Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) prieš Prancūziją, pareiškimo Nr. 12268/03
12. 2010-12-21 sprendimas byloje Novaya Gazeta v Voronezhe prieš Rusiją, Nr. 27570/03
13. 2012-02-07 sprendimas byloje Von Hannover prieš Vokietiją, pareiškimų Nr. 40660/08 ir 60641/08
14. 2016-11-08 sprendimas byloje Magyar Helsinki Bizottság prieš Vengriją, pareiškimo Nr. 18030/11
15. 2017-06-27 sprendimas byloje Satakunnan Markkinapörssi Oy ir Satamedia Oy prieš Suomiją, pareiškimo Nr. 931/13

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika:

1. 2003-11-06 sprendimas byloje Nr. C-101/01
2. 2008-12-16 sprendimas byloje Nr. C-73/07
3. 2017-06-27 sprendimas Satakunnan Markkinapörssi Oy ir Satamedia Oy prieš Suomiją, Nr. 931/13
4. 2019-02-14 sprendimas byloje Nr. C-345/17
5. 2021-06-22 sprendimas byloje Nr. C-439/19

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika:

1. 2002-10-23 nutarimas Nr. 36/2000

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika:

1. 2009-04-20 sprendimas byloje Nr. A-444-70/2009
2. 2011-04-28 nutartis byloje Nr. A-62-787/2011
3. 2012-07-26 nutartis byloje Nr. A-858-2133-12
4. 2012-09-10 nutartis byloje Nr. A-525-1460/2012
5. 2016-11-14 nutartis byloje Nr. A-2115-525/2016
6. 2019-12-11 nutartis byloje Nr. eA-3316-629/2019
7. 2020-01-22 nutartis byloje Nr. eA-58-261/2020
8. 2020-06-03 nutartis byloje Nr. eA-1056-442/2020
9. 2020-07-23 nutartis byloje Nr. eA-1639-520/2020
10. 2021-03-17 nutartis byloje Nr. eA-323-492/2021
11. 2021-09-15 sprendimas byloje Nr. eA-2066-624/2021
12. 2021-10-27 nutartis byloje Nr. eA-2078-815/2021
13. 2021-11-17 nutartis byloje Nr. eP-83-602/2021
14. 2022-02-03 sprendimas byloje Nr. eA-51-822/2022
15. 2022-02-09 nutartis byloje Nr. eA-146-415/2022

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika:

1. 2008-01-02 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008
2. 2012-11-15 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-481/2012
3. 2016-06-21 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-303/2016